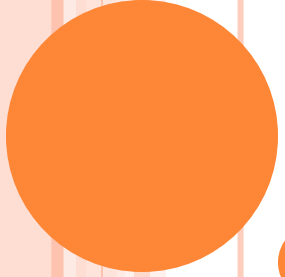

**MEVSİMLİK
TARIM
İŞÇİLERİ
POZİTİF
FARKINDALIK
YARATMA**

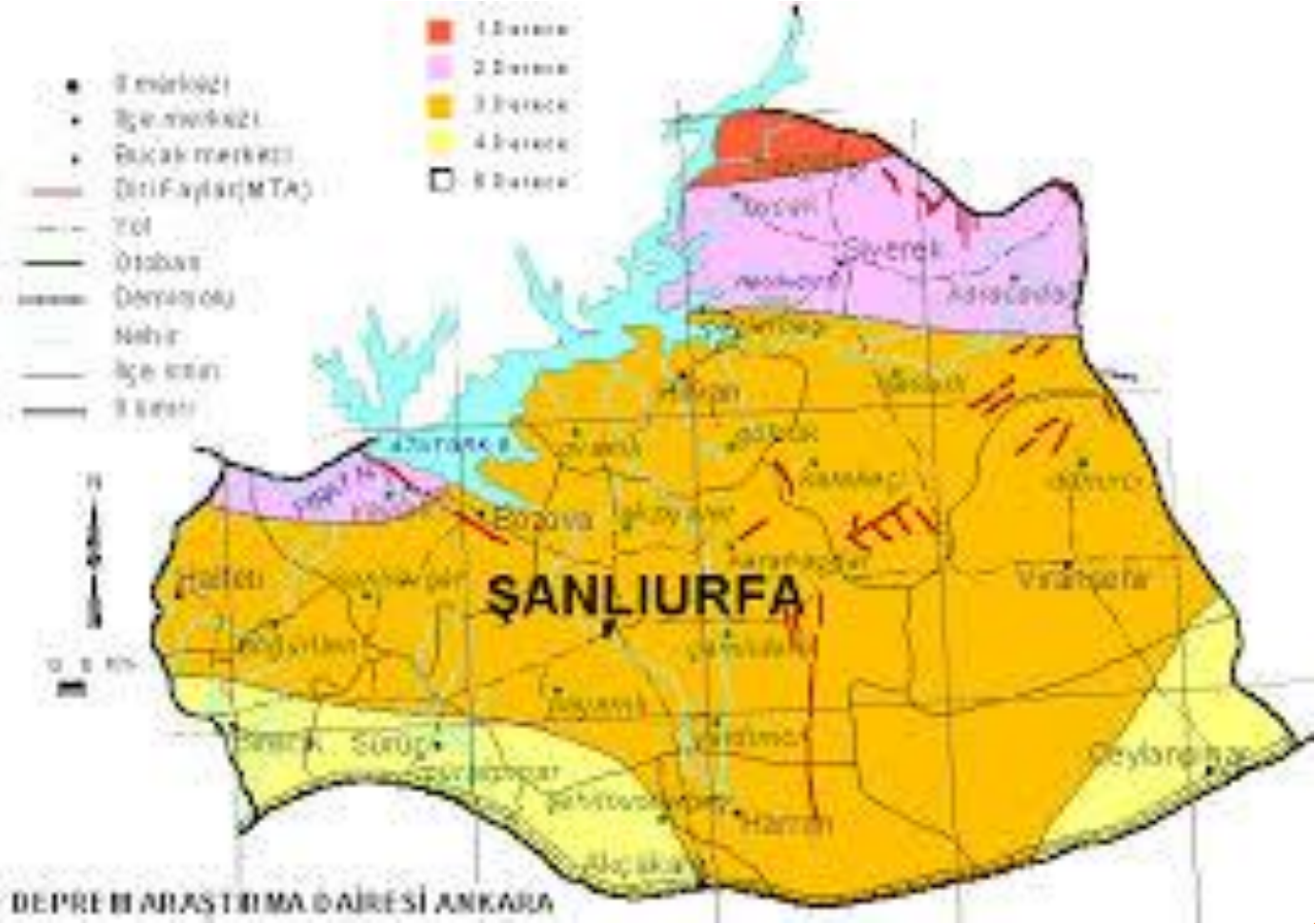
SARIÇAM TÜRKAN GİZER TSM

Hangi şehir ne kadar göç alıp verdi?

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre sayıları 300.000 civarında verilen mevsimlik gezici tarım işçilerinin fiilen kayıt dışılar ve çocuklar ile birlikte en az bir milyonluk bir nüfusu kapsadığı tahmin edilmektedir

- Türkiye'de kuzey, güney ve batı Anadolu'daki 48 ilde mevsimlik gezici tarım işçileri çalışmaktadır (UNFPA, 2012). Ortalama 4 ay çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri ağırlıkla Karadeniz bölgesinde fındık, Ege'de yaş zeytin, Çukurova'da pamuk, Orta Anadolu'da soğan, şekerpancarı, kayısı gibi ürünlerin çapa, toplama, kurutma ve serme işlemlerinde çalışmaktadır.

GELİŞTİRİLECEK STRATEJİLER

Mevsimlik işçi göçü konusunda var olan durum ile ilgili bilgi toplamak ve değerlendirme yapmak

Mevsimlik göç eden işçilerin ve ailelerinin yaşadığı sorunlara dikkat çekerek, kamuoyu oluşturmak

İlgili tüm tarafları (yerel, ulusal ve uluslararası kamu kurum ve kuruluşları, işverenler, işçi ve iş veren örgütleri, vb.) sorumluluklarını yerine getirmeye ve çözüm yolları aramaya çağırarak

Bu alanda çalışanlar arasındaki iletişimi arttırmak ve geliştirebilecekleri ortak çalışmalarını desteklemek

- Kısa ve orta vadede mevsimlik göç eden işçilerin ve ailelerinin yaşadığı sağlık, güvenlik, ulaşım, barınma ve eğitim sorunlarının çözümüne yönelik sosyal politikaları önermek ve mevcut uygulamaları izlemek
- Mevsimlik işçilerin karar alma süreçlerine dâhil olmasına yönelik çalışmak ve buna yönelik örgütlenme faaliyetlerine destek olmaktır.

- MİGA, küreselleşen emek piyasası çerçevesinde mevsimlik göç eden işçilerin ve ailelerinin içinde buldukları koşulları (ulaşım, barınma ve çalışma koşulları) ve yaşadıkları sosyal dışlanmayı evrensel insan haklarının ve yasal hakların ihlali olarak değerlendirir.

Bu çerçevede MİGA yukarıda sıralanan amaçlar için çalışırken emek sömürüsü; çocuk işçiliği ve etnik, bölgesel ve dinsel ayrımcılığa karşı; toplumsal cinsiyet temelli prensipler ile hareket eder.

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÜLKEMİZDEKİ GECİŞ SÜRECİ

- Çukurova'da pamuk üretiminde başlayan hikayeleri, bugün tüm ülkede neredeyse bütün ürünlerin hasat dönemlerini içine alacak şekilde devam etmektedir.
- Uzun sayılabilecek bu zaman içerisinde birbirinden farklı bölgeler veya şehirler mevsimlik tarım işçisi göçü vermiştir.
- Örneğin, İç Anadolu'nun köylerinden Çukurova'ya veya Ege'nin dağlık köylerinden pamuk hasadı yapılan ovalarına mevsimlik işçi göçleri olmuştur.
- Ancak, 1950'li yıllar Türkiye'nin kırsal alanı için en önemli dönüm noktasıdır.

- Tarımda değişen üretim yöntemleri, daha fazla mevsimlik işgücü talebi yaratırken kentlere doğru gerçekleşen kitlesel göçlere katılamayan kesimlerin mevsimlik işgücüne kaynak oluşturduğu söylenebilir.
- Bu potansiyeli taşıyanlar ise Güneydoğu Anadolu'daki ortakçılar olmuştur. 1950-1970 yıllarındaki kente göç verileri Güneydoğu Anadolu'nun kente göçte gerilerde kaldığını göstermektedir.

- Dolaysıyla bu dönemin en dikkat çekici sosyal olayı olarak kitlesel bir şekilde gerçekleşen kırdan kente göçün yanında, bunun kadar dikkat çekmeyen geleneksel ortaklıktan mevsimlik tarım işçiliğine doğru kitlesel bir yer değiştirmeden daha söz edilebilir.
- Güneydoğu Anadolu'nun 1980'li yıllardan sonra başlayan göçüne, 1990'lara doğru eklenen 'zorunlu' sıfatı bu bölgenin göçmenlerini mevsimlik tarım işçiliğine adeta kilitlemiştir

- Mevsimlik tarım işçilerinin yaşamları, çalışma dönemlerinin bazı aşamaları ele alınarak açıklanabilir.
- Sorunlar işçilerin yaşadığı şehirlerdeki yüksek işsizlik oranları ile başlar.
- Güneydoğu'da çalışma alanlarının sınırlı olması, kırsal alanda toprak dağılımının eşitsizliği, burada yaşayanlar için geçinme yöntemlerini oldukça azaltır.
- Nitekim işçilerle yapılan gazete röportajları ve araştırmalar, onların yaşadığı yerlerdeki işsizliği en büyük problemleri olarak tanımladığını göstermiştir.
- Dolayısıyla bu bölgede yaşayanlar için istihdam olanaklarının sınırlı olması mevsimlik tarım işçiliğini tek seçenek haline getirmektedir.

- Geçinmek için bu işi tercih edenler her yıl Nisan ve Mayıs aylarında yolculuklarına başlar.
- Bu yolculuklar meydana gelen trafik kazalarının medyada yer bulması nedeniyle tüm ülkede işçilerin yaşamlarına dair en iyi bilinen şeydir.
- Önceleri kamyonlarla yapılan yolculuklar, kazaların artması üzerine yapılan denetimlerin sıklaştırılması ile birlikte azalmaya başlamıştır.
- Şimdilerde işçiler, yataklarını, kilimlerini, mutfak eşyalarını da yüklediği, kapasitesine göre çok fazla ağırlık taşıyan minibüslerde benzer tehlikeli yolculuklarını yapmaya devam etmektedir.

- Çalışacakları yerlere vardığında yaşayacakları barınma yerleri, bir diğer önemli sorun alanıdır.
- İşçiler neredeyse tüm zamanlarını açık havada geçirir. Naylon ya da bezlerden kurduğu çadırlarını, eşyalarını korumak ve uyumak için kullanmaktadır.
- İşçilerin oluşturduğu çadır yerleşkeleri, mutfak, tuvalet ve banyonun olmadığı, suya erişim imkânlarının kısıtlı olduğu, tüm doğal koşullara açık yerlerdir (Özbekmezci ve sahil, 2004).
- Bu olumsuz koşulların yanında aslında, çadır yerleşkeleri hiç de ifade edildiği gibi 'geçici' değildir, çünkü işçiler sürekli yer değiştirerek yılın önemli bir kısmını bu geçici olarak nitelendirdiği koşullar altında yaşarlar.

- Yaşam koşullarının kötü olması, çalıştığı yerlerde dışlanmaya maruz kalmasında bir etkidir.
- Söz konusu barınma koşulları çevrede bir kirlilik ve kötü kokuya sebep olmakta, ayrıca kötü bir görüntü ortaya çıkarmaktadır.
- Yerli halk tarafından bu çadır yerleşkeleri uzak durulması, hatta mümkünse ortadan kaldırılması gereken yerler haline gelebilmektedir.
- Ancak dışlanmanın daha önemli bir boyutu, çoğunlukla etnik köken, bazı durumlarda da dini inançlar üzerinden yaşanmaktadır.

- Aslında mevsimlik tarım işçiliği sadece Türkiye’de değil, diğer ülkelerde de etnik, ırksal, dinsel açıdan farklı grupların birbirleriyle karşılaşma alanıdır.
- Bu karşılaşma diğer ülke örneklerinde de az ya da çok gerilim yaratabilecek bir potansiyele sahiptir.
- Türkiye’de ise Güneydoğu’dan göç eden mevsimlik tarım işçilerinin çeşitli sebeplerle etnik bir çatışmanın tarafı olduğu, hatta bu çatışmaların bazı durumlarda medyaya yansiyacak boyutta büyüdüğü de bilinmektedir.

- Dışlanmanın açık bir çatışma boyutuna varması çok sık yaşanan bir durum değildir, çünkü işçilerin ve gittiği yerin yerli halkının birbirlerine ihtiyacı vardır.
- Çalışma ilişkilerinin tümünden kesilmesini, her iki taraf da göze alamaz.
- Ancak günlük yaşamın içine saklanan, farklılıkları ifade etme, dışlama davranışları, etnik kimliklerin geçici karşılaşmalarla yeniden yaratıldığı bu zeminde farklılıkları daha da artırmakta, iletişimi zorlaştırmaktadır.
- Bu koşullar altında yeniden yaratılan etnik kimlikler, birbirlerine karşı daha keskin sınırlar oluşturmaktadır. Ayrıca, açık bir şekilde sataşma veya laf atmaya maruz kalan bazı işçiler aynı bölgeye bir daha gitmek istememektedir.

- Sosyal ilişkilerden çıkıp çalışma ilişkilerine gelindiğinde, daha iyi bir görüntü ile karşılaşamayız.
- Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ilişkileri, ‘elçi’ veya ‘dayıbaşı’ olarak adlandırılan aracılar ve işverenlerden oluşmaktadır.
- Bu üçlü çalışma ilişkisi tamamen enformel bir zeminde gerçekleşir. İşverenler, işçilere karşı hiçbir sorumluluğu üstlenmek zorunda değildir.
- Barınmaları için yer göstermek, işçiler için yaptıkları tek şeydir.
- Bunu yapmaktaki amaçları da işçilerin çalışacağı bahçelere hızlı bir şekilde ulaşmasını sağlamaktır.

- Mevsimlik tarım işçisi-işveren ilişkisi, yürürlükteki İş Kanunu kapsamı içinde değerlendirilemez.
- Dolayısıyla, amacı işçiyi korumak olmayan Borçlar Kanunu'na devredilir.
- Ancak, gerek Borçlar Kanunu gerek İş Kanunu mevsimlik tarım işçilerinin özgün sorunlarına yönelik düzenlemeler içermemektedir.
- Örneğin, işçilerin barınma sorunları vardır.
- Bu sorun aile boyu göç etme eğilimleri nedeniyle yaşlıların, bebeklerin, küçük çocukların, işçilerle birlikte göç etmesi ile daha ciddi bir boyut kazanmaktadır.
- Oysa hem Borçlar Kanunu hem de İş Kanunu mevcut durumları ile bunları düzenlemekten uzaktır.

02/05/2013

- İşçilerin işverenlerinden yasal olarak herhangi bir hak talep edememesi, çalışma dönemlerinde karşılaştığı zorluklar ve işveren karşısındaki güçsüz konumlarından dolayı elçilere duyduğu ihtiyacı arttırmaktadır.
- İşçiler çalıştıkları dönemlerde ihtiyaç duyduğu her türlü konuda elçilerden yardım isterler.
- Elçiler, işçilerin çalışma yaşamları ile ilgili her türlü kararı, işverenle ücret pazarlığı gibi çok önemli bir konuda bile, onlar adına yaparlar.

- İşçilerin yolculuğu, çalıştığı yerlerde yapacağı alışverişleri, gerektiğinde sağlık kurumlarına ulaştırılması ve daha pek çok konuda onlar adına düzenlemeler yaparlar.
- Elçilerin işçiler için yerine getirdiği görevler, onların yaşamlarını kolaylaştırıyor gibi görünse de bunların hepsi işçilerin elçilere olan bağımlılığını güçlendirmektedir.
- Bir elçiye bağlı olmadan işçi iş bulamaz, çalıştığı yerde hiçbir sorununu tek başına çözemez hale gelmektedir.
- Bu bağımlılığı yaratmak ve derecesi elçinin yaptığı işin vasıfları arasındadır.
- İşçiden ve işverenden aldığı komisyonlar dışında sayısız gelir elde etme yöntemini kendisi için yaratmıştır.

- Mevsimlik tarım işçilerinin emeklerinin sömürülmesinde önemli bir rol üstlenen aracılarn faaliyetleri, hâla denetimden uzak olarak gerçekleşmektedir.
- 2011 yılında yürürlüğe konulan ‘Tarım İşinde Aracı Yönetmeliği’ tarım aracılarnın faaliyetleri denetim altına alınmaya çalışılmışsa da çok az sayıda aracı kayıt altına alınabilmiştir.
- Kayıt altına alınanların bile faaliyetleri denetlenememiştir.
- Oysa devletin işçi-işveren ilişkilerini ve işçilerin yaşam koşullarını düzenlememesi nedeniyle varlığını sürdürebilen aracılık kurumunu, yasal bir zemine çekmeye çalışmak yerine, bu kurumu var eden koşulları ortadan kaldırmaya yönelik düzenlemeler daha akla yatkındır.

- Mevsimlik tarım işçilerinin özgün durumları için çözüm üretmek amacıyla Başbakanlık, mevsimlik gezici tarım işçileriyle ilgili olarak 2010 yılında 6 sayılı genelgeyi yayımlamıştır. Genelge mevsimlik tarım işçilerinin özgün sorunlarını tanımlaması ve çözmeyi amaçlaması açısından önemli bir adımdır.
- Ancak, sorunlara sunduğu çözümlerin fazlasıyla yukarıdan bir bakış açısıyla hazırlanması nedeniyle eleştiriye oldukça açıktır.
- Genelge sorunlara sadece ana başlıkları ile değinmiştir. Bu sorunlara getirdiği çözümler ise gerçekçi olmaktan, belirttiği sorunların esas sebebini görmekten uzaktır.
- Örneğin, 12 kişilik minibüse 25 kişi alınarak ya da kamyon kasasında yapılan yolculuklarda esas problem, trafik denetiminin azlığından veya yetersizliğinden kaynaklanmamaktadır, bu tehlikeli yolculuklar mevsimlik işçilerin yol masraflarını karşılayamayacak kadar yoksul olmasından kaynaklanmaktadır.

- Dolayısıyla bu soruna bulunacak çözüm, “trafik denetimlerini arttırmak, araç ve trafik güvenliğinin gerektirdiği kontrol”lerden daha farklı olmalıdır.
- Benzer şekilde bir başka önemli problem olan barınma sorunlarına yönelik bu çözüm önerilerinin ardından “Bu yerleşim yerlerindeki içme ve kullanım suyu ile elektrik ihtiyacı, şebeke tesisi, mahallinde sondaj, su tankı/tankeri, elektrik hattı tesisi veya jeneratör temini suretiyle il özel idarelerince sağlanacak ve kullanım bedelleri kullananlardan alınacağına” yönelik madde mevsimlik işçilerin yoksulluk seviyesi düşünüldüğünde, gerçekçi gelmemektedir.
- Çok düşük günlük ücretlerle çalışan, üstelik çalışmadığı dönemde geçinebilecek kadar parayı biriktirmek için çalıştığı dönemde harcamalarını asgari seviyede tutan ailelerin, bu boyutta bir ödemeyi yapabilme ihtimalleri neredeyse yoktur.

- Ancak genelgenin en dikkat çekici kısmı, mahalli kolluk kuvvetlerince işçilerin konakladığı bölgelere gece ve gündüz mutlak zamanlarda güvenlik amaçlı devriye faaliyetleri yapılacağını ifade eden 10. maddedir.
- Bu ölçüde hassas karşılaşmaların yaşandığı bir konuda kullanılan dil, özellikle de resmi bir ifade ise çok dikkatli kurulmalıdır.
- Genelge ‘güvenlik amaçlı devriyeler’ ile neyi amaçladığını açık bir şekilde belirtmemiştir, dolayısıyla güvenliğin ön plana çıkarıldığı tartışmaları da açık kalmıştır.
- Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerinin çalıştığı yerin yerli halkları ile iletişiminin sorunlu seyrettiği, farklılıkların derinleştiği ya da olumsuzlandığı durumlarda böylesine bir düzenleme iletişim problemini daha da zorlaştırabilmektedir.

- Sonuç olarak trafik kazaları, çocuk işçiliği, barınma gibi sorunlara yaklaşımının sınırlı olması, mevsimlik tarım işçilerinin gittikleri yerlerde sanki güvenlik sorunları yaratacaklarmış gibi bir kabul ile hareket edilmesi genelgeyi sorunlu hale getirmiştir.
- Yine de bu genelgenin ardından bazı illerde işçilerin barınma sorunlarını, çocukların eğitime erişme haklarını geliştirmeyi amaçlayan projeler hayata geçirilmiştir.
- Ancak bunların sayıları sınırlıdır, her biri aynı kapsam ve düzene sahip değildir. Sadece bazı yerlerde net sonuçlar görülebilmektedir.
- Elektrik ile su bağlantılarının, çadır okulların, seyyar tuvalet ve banyoların olduğu yerleşkelerin kurulma çabaları söz konusudur.
- Bazı sorunlarla beraber devam etse de bu çabalar umut vericidir. En büyük endişe ise proje kapsamında gerçekleştirilen bütün faaliyetlerin, bittikten sonra nasıl finanse edileceğidir.
- Dolayısıyla daha kalıcı çözümler üretilmesi, projeden çıkıp devletin sosyal politikaları içinde bu tür düzenlemelerin sürdürülmesi önemlidir.

- Ancak, sorun sadece devletin yaşam koşulları ve çalışma ilişkilerine yönelik düzenlemeleri ile çözülecek gibi değildir.
- Sosyal dışlanma ve etnik, dinsel gerilimdeki artış sorunların çözümünü geciktirmektedir.
- Yasal olarak eğitim, barınma, sağlık gibi temel hakların kusursuz bir şekilde sağlanması halinde bile, belki de daha önemli olan bu hakları gerçeğe dönüştüren kişiler olarak eğitim, sağlık, güvenlik, adalet gibi hizmetleri sağlayan personelin tavrı önem kazanmaktadır (Çınar ve Lordođlu, 2010).
- Nitekim bazı işçilerin çalıştığı yerlerde sağlık personelinin davranışlarından kaynaklı olarak, sağlık kurumlarına gitmediğini ifade etmesi bu duruma bir örnek olabilir.
- Sonuç olarak etkili bir yasal koruma sağlanması, temel haklara sorunsuz bir erişimin kağıt üzerinde tanınması halinde bile, bu ülkenin toplumsal algılarını soluyan personeline çarpıp geri dönme riskini taşımaktadır.

Yaşam ortamında yapılabilecek düzenlemeler

- Çadırlara altyapı ve hizmetin götürülmesini kolaylaştırmak için çadır gruplarının dağınıklığı en aza indirilmelidir. Çadırların sağlamlaştırılması için, saz-naylon iskelet yerine demir iskelet, konteynır vb. model çalışmalar örnek alınarak yapılmalıdır.
- Çadır zemini iyileştirilmeli, çadır içinde toprakla bağlantıyı kesecek izolasyon yapılmalıdır. Çadır gruplarında, özellikle yürüme yollarında görülen çamurun engellenmesi için, yollara basitçe taş-mucur döşenmelidir. Çadır grubunun içindeki her çadıra itfaiye, ambulans ulaşımı sağlanabilmelidir.
- Sulama kanallarının çevresinin tel, çit gibi engelleyicilerle çevrelenmesi ve uyarıcı levhaların asılması sağlanmalıdır.

- Sivrisinek, haşere ve böceğe karşı belediye yetkililerinin çadır gruplarının çevresini ve su birikintilerini ilaçlaması sağlanmalıdır.
- Sağlık kurumları bünyesinde gezici ekiplerle düzenli sağlık hizmeti (erken tanı, aşı, üreme sağlığı, gebe, loğusa izlemi, çevre sağlığı, sağlık eğitimi-akılcı ilaç kullanımı, gıda güvenliği, sağlıklı beslenme) ve ruh sağlığı çalışmaları yapılmalıdır.
- Çadır gruplarında bir adet donanımlı ilkyardım dolabı bulunmalıdır.
- Toplantı, eğitim vb. amaçlı sosyal ortam çadırı ile çocuk oyun çadırı ve/veya alanı yapılmalıdır.
- Düzenlenen yerleşim yerleri geçici özellikli olmalı ama her yeniden kurulumunda yer ve kurulum çok kısa sürede yapılabilecek uygunlukta olmalıdır.
- Mevsimlik işgücü göçünün yoğun olduğu illerde veri tabanı oluşturulmalı ve göç alan 48 ilin kullanımına açılarak altyapı çalışmalarının kolaylaştırılması sağlanmalıdır.

Çalışma ortamında yapılabilecek düzenlemeler

- Çalışma saatleri, belirli saatlere sınırlandırılmalıdır.
- Günde iki ya da üç kez dinlenme olanağı yaratılmalıdır.
- Güneşin etkisini azaltmak amacıyla şapka veya benzeri bir koruyucu kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçisi olan herkesin sosyal güvenlik kapsamına girmesi sağlanmalıdır.
- Çalışılan ile ulaşım gibi tarlaya gidiş–gelişler de daha güvenli hale getirilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçileri ve ailelerinin, tarımda iş kazaları ve tarım ilaçlarından korunma eğitimlerini almaları sağlanmalıdır.
- Elci, çavuş vb. araçların hepsinin kayıtlı olması sağlanmalıdır

